

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 13 Juli 1913. N°. 1851.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Insendingen, die later dan Dinsdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 6.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

„God is in haar paleizen“.

God is in hare paleizen; Hij is er bekend als een hoog vertrek. Psalm 48: 4.

Paleis heet in de Schrift niet enkel de prachtwoning van den Vorst, maar veel meer elk huis van hooge statie. Als Amos uitroept: *„Doe 't hooren in de Paleizen van Asdod“* begrijpt ieder geociefend bijbellezor wel, dat Amos niet waande, dat in 't kleine Asdod tal van Koningen woonden. Als dan ook in Psalm 48 van Jeruzalem betuigd wordt: „God is in haar paleizen“, doet dit niet uitsluitend op 't paleis van David en Salomo, maar heel anders op heel de reeks van prachtige, deftige, in hoofschen stijl opgetrokken woningen, die de groote en rijke, aanzienlijke burgers in Jeruzalem herbergden. Gelijk men te Amsterdam van de huizen in de Bocht sprak als van prachtwoningen der schatrijken, zoo noemde men te Jeruzalem in die dagen 't al paleizen, wat boven de gewone burgerhuizen in pracht uitstak.

„God is in haar paleizen“, bedoelt alzoo, dat te Jeruzalem niet enkel in de woningen van de kleine burgers, van de arbeiders, en van de armen, maar ook in de sierlijke huizen der meest aanzienlijke der vreeze Gods gekend en gekoesterd werd. Wie die paleizen en woningen in Jeruzalem's hoofdstraten langs glog, wist, en verheugde er zich in, dat, in de betere tijden, ook in die prachtpaleizen stille vroomheid, nederige ootmoed woonde; dat er ook in die huizen gebeden, gedankt en bij 't Woord geleefd werd. Eens was 't ook zoo ten oosten, toen de vreemde pelgrims in de eerste vorsteling der Reformatie, uit België eerst, en daarna uit Frankrijk, herwaarts vluchtten, omdat in hun vaderland hun leven bedreigd werd; zijn door die rijke kooplieden de huizen in de Bocht van de Heeregracht te Amsterdam gebouwd, en kon ook van die paleizen gezegd worden: „God is in Amsterdam's paleizen“. Thans keerde dit. Niet, alsof niet ook in enkele van die huizen nog 't Oase Vader opging, maar in massa genomen, ontbreekt elk krachtig levens-teeken, dat ons nog recht zou geven tot de betuiging, dat in deze reeks van paleizen, hals aan hals, de vreeze des Heeren de harten vervult.

Dit is te Amsterdam niet alzo, en evenmin te Rotterdam. Het is ten onzent nu gelijk het in Londen en te Parijs, te Berlijn, en te New-York is; juist in de prachtpaleizen der machtige geldvorsten is de heerschappij van vromen zin en Godsvrucht steeds meer gedaald. Er zijn nog wel waarlijk vromen onder de rijken der aarde. Maar het is geen regel meer, gelijk het een tijdlang in de 16e eeuw is geweest. Als regel kan men zelfs zeggen, dat de mannen van het goud niet dan bij uitzondering nog de mannen van God zijn. De paleizen zijn er nog wel. Ze zijn de paleizen der millionairs nog prachtiger dan te eertijds waren, maar niet dan bij uitzondering kan nu nog betuigd van onze groote steden, wat de Psalmist destijds van Jeruzalem roemde: *„God is in haar paleizen“*.

Wie arm, en toch vroom is, zie hier vooral niet uit de hoogte op neer. Het is toch veel gemakkelijker, arm en Godsvruchtig, dan rijk en vroom te zijn. Beschikt men over weinig in de wereld, voelt men in alles zijn beperktheid en onmacht, en wordt men telkens tot zelfs door broodzorgen gedrukt, dan is 't zoo natuurlijk, en bijna een vanzelfheid, dat de bede: *„Geef ons heden ons dagelijksch brood, over de lippen komt“*. En heel iets anders is 't, om diezelfde bede voor 't dagelijksch brood op te zenden, indien overdaad en weelde ons omringt, en men zoo goed als alomter druk of zorgen gehad heeft. Dan stelen de broodkrumels en is 't zoo uiterst moeilijk, om, ook al bidt men nog, wel mogelijk bij den vollen disch, nog in oprechte afhankelijkheid en ootmoed, om een beetje dagelijksch brood te bidden.

In tijden van geweldige nationale of geestelijke stormen, gelijk in de 16e eeuw, kan een nood en dood die dreigt, zoo machtig aangrijpen, dat zelfs een schatrijke zich berooid en arm gaat gevoelen; maar in gewone tijden spreekt er zelfs veel dieper vroomheid in, zoo een schatrijke waarlijk oprecht om zijn dagelijksche bete smeekt, dan dat de bede om 't dagelijksch brood van de leegte tafel van den arme opgaat.

Het is daarom zoo heerlijk en zoo geruststellend, als men hooren mag dat ook de rijken en aanzienlijken in den lande weer tot het geloof hun toevlucht nemen, en weer zin en lust in oprechte vroomheid beginnen te koesteren. Maar er op rekenen kan men niet. Zoals Prins Willem 't bij

de „kleine luyden“ zocht, zoo zal 't in den regel wel allerwegen zijn, en blijven. De kleine man der wereld loopt achter den eenigen Herder aan, en in de paleizen van de grooten der aarde is 't veelal de mensch die zichzelf aanbidt. Zijn er dus eertijds paleizen in uw stad verzeen, waarvan u steeds duidelijk blijkt, dat God in de harten der bewoners woont, dank en loof dan den Heere, die ook 't hart kan verwakkeren, en voel u gelukkig dat er ook nu nog enkele van die paleizen zijn, waarvan ook nu betuigd kan worden, dat God er is woont. Juist die dank zal er u dan voor behoeden, dat ge den rijken man der wereld benijdt. Dank zal er zelfs over uw lippen kunnen vloeien voor den vaak beklemde toestand, waarin gij u met uw huis bevindt. Immers als regel mag gezegd: in de hutten der armen zelfs woont God veel meer dan in de paleizen van de grooten der aarde. Wat Jezus van den rijken man en den arme Lazarus oas in beeld bracht, blijkt ook nu nog zoo veelzins waar.

Wat daarentegen ontrist en vooral op onzen tijd een zoo beangstigend stempel afdrukt, is het bange felt, dat thans zelfs ook van woningen der armen en der behoeftigen uitkomt, dat ook bij hen hun God niet inwoont. Ten deele kwam ook dit altoos voor. Onder de lagere volksklasse was er altoos nu en dan een groep van boezen aanleg; maar deze groep uitgezonderd, vond toch juist onder de meer behoeftigen een goed woord steeds goeden ingang, en niet-bidden als men spijsje ging nemen, kwam in den kring der minderbedeelden niet voor.

Thans echter begint dit zoo heel anders te worden. Door demonische geesten verleid, is men ook in de lagere volksklasse, op ruime wijze zelfs, begonnen van zijn God af te vallen, tegen den Allerhoogste te morren, en zelfs het bestaan van den Heere der heirscharen te loochenen. Waar men vroeger bijna zeker zeggen kon, dat God inwoonde bij de kleinen in den lande, ontwaart men thans gedurig, dat juist uit de woning van de minderen het luide geroep tegen onzen Vader in de hemelen opgaat, en het zich werpen in de armen van 't ongehoof en de Godloochenarij bekoring gaat uitoefenen op de harten.

Dit maakt dan de meer gegoeden bang voor het lagere volk. Ze hooren 't en voelen 't, hoe hun rijkdom door den arme benijd wordt. En als die rijken en meer aanzienlijken dan weer nadruk op de vroomheid gaan leggen, niet uit vreeze Gods, maar om hun goudschat tegen de roofzucht der revolutie te beveiligen, dan wordt 't almeer de omgekeerde wereld. Onder de rijken een terugkeeren naar de Kerk, niet om hun ziel te redden maar om hun schat te beveiligen, en onder de kleine luiden steeds toenemende afval, om aan den opstand tegen God straks 't recht te ontleenen tot roofzuchtigen opstand ook tegen de grooten der aarde.

En is 't aldus, dat 't beeld der toekomst zich steeds meer afteekent, wie roemt er dan niet in, en dankt er niet voor, dat er ook zoo toch nog altoos een overblijfsel naar de verkiezing onder rijken en armen blijft. Van rijken, die met hun schat niet voor zichzelf, maar voor het Koninkrijk van Christus ijveren, en van kleinen in de wereld, die met kinderlijke trouw zich aan hun God blijven vastklemen. Rijken en armen, die elkander aan den disch van Hem blijven ontmoeten, omdat Hij zelf ze belden tot zijn kinderen gemaakt heeft.

DR. A. K.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen: van N. N. te Haarlem f 2.50.

Da. J. H. HOUTZAGERS, Voorzitter.

Kootwijk.

JAARVERGADERING

VAN DE

Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag, gehouden te Dordrecht op 2 en 3 Juli.

Na de ure des gebeds vereenigden zich tal van leden en begunstigers der Vereeniging in de groote zaal van Hotel Ponsen, waar zij door de goede zorgen der regelingssamitie gastvrij werden ontvangen. Deze receptie was niet zoo druk bezocht als andere jaren, maar was niet minder gezellig. Men bleef tot een laat uur bijeen.

DE JAARVERGADERING

werd den volgenden morgen te ruim tien uur geopend. De groote zaal van „Kunstmin“ was goed bezet. Het presidium was door heeren

Directeuren opgedragen aan Prof. Dr. R. H. Wolter, die vooring in den gebede, vervolgens Job 28 las en daars deed zingen Ps. 68: 10. Na den rang sprak de voorzitter ongeveer als volgt:

In zijn openingswoord herdenkt de voorzitter allereerst de lotgevalen der vereeniging in het afgelopen jaar en wijst er op, hoe daarin overvloedige reden tot dank is gelegen: dat niemand uit den kring van directeuren, curatoren of hoogleraren door den dood weggenomen werd; en ook de ond-hoogleraren Kuyper en Rutgers nog gespaard bleven; dat Prof. Groshede uit ernstige ziekte vrij spoedig herstelde; dat aan het getal der hoogleraren twee nieuwe, oud-leerlingen der Universiteit, konden worden toegevoegd. Hij brengt hulde aan den arbeid van directeuren, met name aan dien van het afstudeerende lid, den heer Schut, wien hij een blijden terugkeer toewenst op de volgende jaarvergadering.

Na vervolgens te hebben stil gestaan bij de omstandigheden waaronder deze 33ste jaarvergadering gehouden wordt — omstandigheden die ons niet mogen slijden van het doel, dat ons samen brengt — bepaalde hij zijne hoorders bij een tweeledig gevecht, dat op den duur onze vereeniging bedreigt; dat onder ons verandering wat niet veranderen mag, en dat omgekeerd voor onveranderlijk gehouden wordt, wat uit zijn aard aan verandering onderhevig is.

Niet veranderen mag niet alleen onder ons, leden en begunstigers der Vereeniging voor H. O., maar evenmin onder de brede schare in den lande, die krachtens haar beginsel onze Universiteit voortaan moet, de onwrikbare overtuiging van de noodzakelijkheid en onmisbaarheid eener Vrije Christelijke Hoogeschool. Wanneer die overtuiging verslapt, niet meer levendig is onder ons Christenvolk, dan moet, gegeven de verhouding waarin we met de Vrije Universiteit tot dat volk staan, daardoor op den duur haar welstand ernstig worden bedreigd.

Het gevaar voor eene dergelijke verslapping is niet name in onzen tijd niet zoo heel gering. De stemming der menschen immers van thans voortaan niet weinig overeenkomst met die waarvan de woorden van Israël's wijzen koning getuigen in het bekende hoofdstuk van den Prediker: „Al deze dingen worden zoo moede, dat het niemand zoo kunnen uitspreken“. Men hunkert naar het nieuwe, naar nieuwe prikkels, nieuwe inzettingen, nieuwe leuzen, nieuwe vonden; het oude wordt weggeworpen, niet omdat het is of is verlaten, maar omdat het vervet, niet meer trek; ja zelfs het leelijke heet mooi, soolang het nieuw en oorspronkelijk is; iets anders dan hij heeft, iets anders dan hij ziet, iets anders dan hij kent, zoekt de mensch onzer dagen.

Ook de Christenen ontkomen daaraan niet: ook onder hen zien we maar al te vaak, hoe allerlei nobele arbeid, eerst met veel ijver begonnen, weldra de belangstelling verliest en verdronken wordt door iets anders, dat den prikkel van het nieuwe achter zich heeft. Een zoo zou het kunnen zijn, — is er niets dat daar op wijst? —, dat voor ons ook het nieuwe afging van onze Universiteit, allengs de belangstelling voor haar verflauwde en het heet van haar noodzakelijkheid onder ons minder werd. Welnu, is onze vereeniging met haar school waarlijk de vrucht eener geloofsdaad, dan is het onze eerste roeping, dit te toonen door nimmer verflauwende belangstelling: er was moed noodig om te beginnen wat we begonnen zijn: grooter moed om het voort te zetten en vol te houden. Drie-en-dertig jaar moeg lang zijn in een menschenleven, in het bestaan eener hoogeschool telt het nauwelijks mee. Zoo staan we dus eigenlijk pas aan het begin, en moet de proef op de som nog geleverd worden: we zullen haar leveren, als onder ons, in breeden kring, bij voortdurend levendig blijft de gedachte, die aan de oprichting onzer hoogeschool ten grondslag heeft gelegen; de gedachte, dat geloof en wetenschap zich niet laten scheiden.

Na deze gedachte dan iets nader te hebben uitgewerkt, komt de voorzitter ten slotte tot het tweede gevecht, waarop hij de aandacht wilde vestigen: dat we voor onveranderlijk houden wat dit inderdaad niet is en niet zijn kan. Heeft onze Universiteit in de Gereformeerde beginselen een vasten grondslag voor haar wetenschap, dit wil niet zeggen, dat daaruit een wetenschappelijk systeem kan worden afgeleid, dat eens voor goed vaststaat; dit ware in strijd met den aard der menschelijke wetenschap, wier resultaten voortdurend aan veranderingen onderhevig zijn. Welnu, het gevaar is niet denkbeeldig, dat we met deze veranderingen niet voldoende rekenen; dat we onze Universiteit willen binden aan eens verkregen resultaten, daarbij uit het oog verlietzende, dat die resultaten formeel en materieel steeds weer behoeven te worden getoetst allereerst aan de beginselen, maar ook aan veranderende inzichten, aan nieuwe ontdekkingen en beschouwingen; dat we ook in den arbeid der voorgelachten, in het werk van onze vaderen, van Calvijn, van Groen, van onze eigen voorvaderen het blijvende van het vergankelijke hebben te onderscheiden, dat waarin zij bepaald werden door de gesichtspunten en stroomingen van hun tijd, los hebben te maken van de vaste beginselen, die er aan ten grondslag liggen.

Doen we dat niet, dan zullen we de voeling met de wetenschap verliezen, en daarmee ook de vastigheid onzer Universiteit ondermijnen. Zoo is het ten slotte de groote vraag, of het op den duur mogelijk blijft, als eenzijdig de continuïteit te bewaren die voor ons doel

onontbeerlijk is, en aan den anderen kant toch genoeg plooibaarheid te bezitten, om niet buiten het wetenschappelijk leven te geraken. Geve op die vraag de toekomst door Gods gunst een antwoord, dat voor ons niet betwachtend is.

Thans kwam aan de orde de voorlezing der presentielijst en het onderzoek der geloofsbraven van de afgevaardigden van corporaties; welk punt zonder discussie kon afgehandeld worden. De notulen van de vorige vergadering gaven evenmin tot opmerkingen aanleiding, en werden goedgekeurd. Bij de bespreking van het jaarverslag over 1912, merkt Prof. Groshede op, dat de financiële positie der Vereeniging niet is zooals zij wezen moet. Het bedrag der contributiën klimt niet, het aantal leden neemt niet toe, de ouden sterven weg, de jongeren komen niet geregeld in hun plaats. Spr. wekt tot nieuwe overtuiging op; de vereeniging en haar school hebben een belangrijk werk te doen, dat niet kan worden vervuld zonder den warmen steun van allen, die onze beginselen belijden.

Na de goedkeuring van het jaarverslag volgt die van de rekening over 1912.

Tewijl de benoemingen aan de orde worden gesteld, wordt het woord gegeven aan Prof. Dr. C. van Gelderen, die mededeelingen doet over een belangrijke ontdekking in Sinaï.

Spr. begon met te waarschuwen voor te hoge verwachtingen, die mogelijk door de aankondiging van zijn onderwerp konden zijn gewekt.

Hij wees er op, dat de ontdekkingen in Egypte en andere Bijbelse landen slechts voor een zeer klein gedeelte rechtstreeks betrekking hebben op feiten en woorden, die wij uit de Heilige Schrift kennen.

Vervolgens overgaande tot zijn eigenlijke onderwerp schetste hij het schiereiland Sinaï in zijn geografische eigenaardigheid en zijn historische betekenis.

Meer dan 1000 jaar voordat Mozes hier de schare der Israëlieten aanvoerde, hadden de oude Egyptenaren er hunne mijawerken aangelegd en hun goden vereerd.

Dit laatste deden zij vooral in den grooten tempel van Serabit-el Khadem, die door Prof. Flinders Petrie is onderzocht. Te midden van vele Egyptische onduiden werd hier een opschrift aangetroffen, dat de ontdekkers met hunne kennis van het Egyptische schrift niet konden lezen. Het is aangebracht op verschillende voorwerpen, waaronder eene buste van de Egyptische godin Hathor. O. het groote belang van deze ontdekking wijst Spr. in een drietal opmerkingen.

1e vinden we hier de oudste tot nog toe bekende vormen van ons eigen letterschrift. Geleerden, die het opschrift bestudeerden, hebben er een ouder type van het Phoenicische letterschrift in gevonden. En het is reeds lang bekend, dat onze latijnse letters evenals de Griekse van Phoenicischen oorsprong zijn.

2e. Is dit opschrift zeer belangrijk voor de beantwoording der vraag, welk schrift Mozes en zijn mannen hebben gebruikt.

Volgens Prof. Flinders Petrie stamt het opschrift uit den tijd van den Egyptischen heerscher Thutmes III, die door Spr. wordt gehouden voor een tijdgenoot van Mozes. Daar nu de taal en het schrift in wezen overeenkomen met die, welke in later eeuwen door Israel en zijne naburen werden gebruikt, is er ook alle reden om aan te nemen, dat Mozes zich van deze taal en dit schrift zal hebben bediend bij zijne werkzaamheid als wetgever.

3e strekt dit opschrift tot illustratie eener uitspraak van den Profet Ezechiel, waarin hij aan Israel en Juda verwijt, dat zij in hare jeugd hebben gehoorend in Egypte, m.a.w. dat ze toen de Egyptische afgoden hadden gediend. Nu kunnen we wel in waar niet met zekerheid zeggen, dat het opschrift (dat aan de godin Hathor is gewijd) van Israëlieten afkomstig is.

Mischien komt het van een ander volk, dat nagenoeg dezelfde taal sprak. Maar ook in dit laatste geval toont het ons, hoe gemakkelijk de Israëlieten konden komen tot datgene waarvan Ezechiel hen beschuldigt.

De Voorzitter dankt den hoogleraar voor diens belangrijke mededeelingen en doet alnu voorlezing van den uitslag der stemming. Het blijkt dat gekozen is als lid van het Bestuur in de vacature Schut de heer Joha. Krap te 's Gravenhage, en tot lid der Commissie van toezicht op het gelukkig beheer (vacature G. H. A. Groshede) de heer L. G. Weiss te Zelst.

De voorzitter stelt voor, de volgende telegrammen te verzenden:

Aan H. M. de Koningin.

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag, in jaarvergadering in „Kunstmin“ te Dordrecht saamgekomen, brengt U M. hare eerbiedige hulde en bidt U M. en haar Huis Gods seggen toe. Hij schenke het Nederlandsche volk het voorrecht, wat ook verandere, Uwe Majesteit als tely uit het gebied Oranjes hals nog als Vorstinne lang te behouden.

R. H. WOLTER, Voorzitter.

Aan Dr. A. Kuyper.

Den onvermoeiden voorvechter van het Vrije Hooger Onderwijs, den genialen geleerde, den geestelijken vader der Vrije Universiteit, hulde en heil.

De Vereeniging voor H.O. op G.G. R. H. WOLTER.

Aan Minister Heemskerk.

De Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag, in jaarvergadering

in „Kunstmin“ te Dordrecht saamgekomen, medelevende met den oud-curator harer Universiteit, nu hij gereed staat de functie van raadman der Kroon neder te leggen; verzekert hem van haar volle sympathie, brengt hem dank voor wat hij ook als Minister voor haar in het bijzonder en voor het Bijzonder Ouderwys in het algemeen heeft gedaan, en bidt hem en zijn mederaadsliden der Kroon Gods seggen toe; de Vrije Universiteit in zijn verdere belangstelling aanbevelende.

R. H. WOLTER.

Met geestdrift werd tot de verzending van deze telegrammen besloten.

De bepaling der plaats voor de volgende vergadering wordt aan directieuren overgelaten. Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering door Dr. Aalders met dankzegging gesloten.

DE MEETING.

Te twee ure was de groote zaal weer gevuld. Daverend applaus ging op, toen de Ministers Heemskerk, Colijn en de Waal Malefijt de zaal binnen traden en op het podium plaats namen.

Daar Prof. Wolter verhindert was, nam Mr. S. de Vries Can. den Voorzittersstoel in, opende de vergadering en heette de Ministers hartelijk welkom.

Deze mannen, die in de laatste dagen met ondank zijn belooft, gevoelen zich met ons één; het doet ons goed dat ze hier zijn; we brengen hun dank voor dat blijf van sympathie en ook voor de trouw, waarmee zij onze beginselen op hun plaats hebben beleden. Wordt het hun gegeven nog veel te arbeiden tot heil van Vaderland en Koninkrijk.

Minister Heemskerk dankte den Voorzitter voor diens vriendelijke woorden, tot hem en zijn ambtgenooten gericht. Zeker, 't is ook een bewijs van sympathie, dat in de komst te deser plaats ligt, doch we zijn ook gekomen in ons eigen belang. In de laatste dagen ontvingen we veel, dat niet zoo aangenaam was om te proeven, maar toch ingenomen moest worden. En daarom gevoelden we behoefte, samen te zijn in een vergadering van vrienden en geestverwanten, die met ons één beginsel belijden, één strijd voeren. De tijden zijn ernstig, dat weten we allen wel. Zal een betere toekomst dagen, dan is er lang en diepgaand werk noodig; het werk ook deser Vereeniging. Moge zij nieuwen bloei en nieuwe vruchten zien, en het ook haar gegeven worden de geesten te weerstaan, die, als ze niet worden gestuit, naar onze vaste overtuiging het Vaderland ten verdere sullen zijn. De spreker eindigde met de beste wenschen uit te spreken voor het leven, den groei en den bloei der Vrije Universiteit. De woorden des Ministers vonden luide toezijning.

Daarna werd het woord gegeven aan Prof. Dr. P. A. E. Sillevius Smitt die het onderwerp behandelde:

Godsdienstwetenschap en Zending.

Prof. Sillevius Smitt begon met de opmerking, dat in onze dagen twee evenementen op het eif der Theologie de aandacht trekken: het anel op den voorgond dringen der religieus-geschiedelijke Schule (School der vergelijkende godsdienstwetenschap) en de machtige betekenis die de wereldzending heeft verkregen. Wat de zending betreft, heeft zich reeds een zendingwetenschap ontwikkeld, die aan onderscheidene universiteiten — thans ook aan de Vrije Universiteit — wordt beoefend. Zoo staan „Godsdienstwetenschap“ en zending niet meer als meerder- en minderwaardig tegenover elkander. Veelzeker hebben ze zich tegenover elkander te veranwoordelen.

Hierna wordt in de eerste plaats deze jongste theologische richting in haar betekenis en bedoelen geschilderd. Dat de vreemde religies tot voorwerp van onderzoek worden gemaakt, is volstrekt niet iets nieuws. Dit is juist aan de zending te danken. Het leven ging ook hier aan de wetenschap vooraf. Maar het nieuwe is, dat deze wetenschap de heele Theologie wil beheerschen, terwijl zij zelf niet anders dan de toepassing van de historisch-evolutionistische wereldbeschouwing op de Theologie is. De religieus-geschiedelijke Methode wordt als de enige weg aangewezen, waarin voor heel de Theologie de waarheid te zoeken is. Dit wordt met voorbeelden gestaafd. Deze school wil zich daarbij stellen op het standpunt der volkomen onvooroordeelbaarheid, en verworpt daarom alle metafysica, al wat aprioristisch als absolute waarheid zou gelden. Zoo kan ook het Christendom niet de absolute godsdienst zijn, maar moet veel meer van alle godennatuurlijke aankefelen worden losgemaakt. Het moet uit zijn isolement worden uitgelicht, en als principieel met andere religies gelijk staande verschijningsvorm in de rij der godsdiensten worden opgenomen, terwijl dan de Religieus-geschiede het wezen van het Christendom zal onderzoeken en waardeeren. Ze doet dat voor de grondbeginselen van *critiek*, van *analogie* en van *correlativiteit*. Daardoor maakt de historische methode alles relatief. Maar dit relativisme is de ontrooning van het Christendom.

Toch zoekt ze nog in sekeren zin een absoluteitheid van het Christendom te handhaven. Dit wordt aan de hand der voornaamste geschriften, vooral van dat van E. Trostitch, Die Absoluteit des Christentums und die Religions-geschiede, uiteengezet. Schleiermacher, Hegel en Ritschl hielden nog te veel van het metafysische vast of waren nog te speculatief. Men moet niet van een Entweder-Oder spreken van absoluteitisme en relativisme, maar de synthese van beide in het probleem der geschiedenis.